

4. WYDANIE

Prawo rodzinne i nieletnich

W PIGUŁCE

| C.H.BECK

4. WYDANIE

Prawo rodzinne i nieletnich

W PIGUŁCE

Inne w tej serii:

Prawo cywilne. Część ogólna. Prawo rzeczowe w pigułce, wyd. 3

Prawo cywilne. Zobowiązania. Spadki w pigułce, wyd. 3

Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych w pigułce, wyd. 5

Postępowanie karne w pigułce, wyd. 4

Prawo karne w pigułce, wyd. 3

Prawo i postępowanie administracyjne w pigułce, wyd. 3

Prawo handlowe w pigułce, wyd. 4

Prawo gospodarcze publiczne w pigułce, wyd. 3

Prawo finansowe w pigułce, wyd. 2

Prawo konstytucyjne w pigułce, wyd. 2

Prawo medyczne w pigułce, wyd. 2

Prawo rzymskie w pigułce, wyd. 2

Logika w pigułce

Historia ustroju i prawa Polski w pigułce

Powszechna historia państwa i prawa w pigułce

Prawo Unii Europejskiej w pigułce, wyd. 2

Podstawy prawa i wiedzy o społeczeństwie w pigułce

4. WYDANIE

Prawo rodzinne i nieletnich

W PIGUŁCE

| C.H.BECK

Wydawnictwo C.H.Beck
Warszawa 2025

Stan prawny: 15 czerwca 2025 r.

Opracowanie merytoryczne: adwokat Mateusz Kurman

Wydawca: Lucyna Wyciskiewicz-Pardej

Książka, którą nabyłeś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, abyś przestrzegał praw, jakie im przysługują. Jej zawartość możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym. Ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A kopiując ją, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy cudzą własność i prawo!

Polska Izba Książki

Więcej o prawie autorskim na www.legalnakultura.pl

© Wydawnictwo C.H.Beck 2025

Wydawnictwo C.H.Beck Sp. z o.o.

ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

e-mail: dok@beck.pl, tel.: +48 22 311 22 22

Projekt okładki: Magdalena Cyrczak-Skibniewska

Skład i łamanie: Krystyna Szych

Druk i oprawa: P.W.P. Interdruk, Warszawa

ISBN: 978-83-8411-178-9, e-book ISBN: 978-83-8411-179-6

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW | 9

DZIAŁ I. PRAWO RODZINNE

Część I. Małżeństwo | 14

Rozdział 1. Zawarcie małżeństwa | 14

Rozdział 2. Unieważnienie małżeństwa | 17

Rozdział 3. Forma zawarcia małżeństwa | 29

Rozdział 4. Prawa i obowiązki małżonków – zagadnienia ogólne | 35

Rozdział 5. Niemajątkowe prawa i obowiązki małżonków | 36

Rozdział 6. Majątkowe prawa i obowiązki niezależne od istniejącego między małżonkami ustroju | 39

Rozdział 7. Małżeńskie ustroje majątkowe | 41

Rozdział 8. Ustrój wspólności majątkowej | 42

Rozdział 9. Umowne ustroje majątkowe | 51

Rozdział 10. Przymusowa rozdzielnosc majątkowa | 55

Rozdział 11. Ustanie małżeństwa | 56

Rozdział 12. Rozwód | 57

Rozdział 13. Separacja | 66

Test do Części I. Małżeństwo | 70

Część II. Pokrewieństwo i powinowactwo | 73

Test do Części II. Pokrewieństwo i powinowactwo | 77

Część III. Rodzice i dzieci | 78

Rozdział 1. Macierzyństwo | 78

Rozdział 2. Ojcostwo – sposoby ustalenia	84
Rozdział 3. Domniemanie pochodzenia dziecka od męża matki	85
Rozdział 4. Uznanie ojcostwa	89
Rozdział 5. Sądowe ustalenie ojcostwa	93
Rozdział 6. Stosunki między rodzicami a dziećmi	96
Rozdział 7. Przysposobienie (adopcja)	114
Test do Części III. Rodzice i dzieci	118
Część IV. Obowiązek alimentacyjny	120
Test do Części IV. Obowiązek alimentacyjny	133

DZIAŁ II. PRAWO OPIEKUŃCZE

Część I. Opieka i kuratela	139
Rozdział 1. Opieka nad małoletnim	139
Rozdział 2. Opieka nad ubezwłasnowolnionym całkowicie	149
Rozdział 3. Kuratela	153
Test do Części I. Opieka i kuratela	158

DZIAŁ III. WSPIERANIE I RESOCJALIZACJA NIELETNICH

Część I. Zagadnienia wstępne	163
Rozdział 1. Uwagi ogólne	163
Rozdział 2. Środki przeciwdziałania demoralizacji nieletnich i dopuszczaniu się przez nich czynów karalnych	166
Test do Części I. Zagadnienia wstępne	172
Część II. Postępowanie rozpoznawcze	174
Rozdział 1. Przepisy ogólne	174
Rozdział 2. Strony i pokrzywdzony	178
Rozdział 3. Środki tymczasowe i zatrzymanie	181
Rozdział 4. Postępowanie w pierwszej instancji	185
Rozdział 5. Postępowanie odwoławcze	190
Test do Części II. Postępowanie rozpoznawcze	194
Część III. Postępowanie wykonawcze	196
Rozdział 1. Przepisy ogólne	196
Rozdział 2. Prawa i obowiązki nieletnich	202
Rozdział 3. Wykonywanie środków wychowawczych	213

Rozdział 4. Wykonywanie środków leczniczych | 217

Rozdział 5. Wykonywanie środka poprawczego | 220

Test do Części III. Postępowanie wykonawcze | 227

ODPOWIEDZI DO TESTÓW | 230

WYKAZ SKRÓTÓW

1. Akty prawa

FinPublU	ustawa z 27.8.2009 r. o finansach publicznych (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1530 ze zm.)
KK	ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1061 ze zm.)
KK	ustawa z 6.4.1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 17 ze zm.)
KKS	ustawa z 10.10.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 628 ze zm.)
Konstytucja RP	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm. i ze sprost.)
KoPD	Konwencja o prawach dziecka z 20.11.1989 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.)
KP	ustawa z 26.6.1974 r. – Kodeks pracy (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 277 ze zm.)
KPC	ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm.)
KRO	ustawa z 25.2.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 2809)
KW	ustawa z 20.5.1971 r. – Kodeks wykroczeń (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 2119 ze zm.)
WspierResNielU	ustawa z 9.6.2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 978 ze zm.)
PomSpołU	ustawa z 12.4.2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1283 ze zm.)
PrASC	ustawa z 28.11.2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1378 ze zm.)
SysUbSpołU	ustawa z 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 497 ze zm.)

2. Czasopisma i publikatory

Dz.U.	Dziennik Ustaw
Dz.Urz.	Dziennik Urzędowy
OSA	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych

3. Inne skróty

n.	następny (-e, -a)
Nr	numer
orz.	orzeczenie
post.	postanowienie
poz.	pozycja
RM	Rada Ministrów
SA	Sąd Apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy
tj.	to jest
t.j.	tekst jednolity
uchw.	uchwała
USC	urząd stanu cywilnego
wyr.	wyrok
ze zm.	ze zmianami

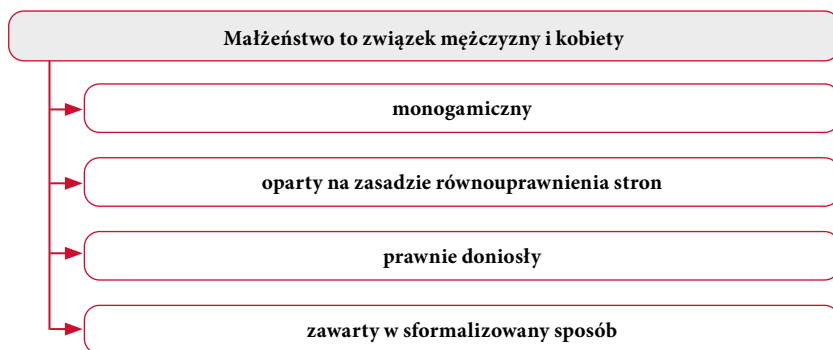
DZIAŁ I. PRAWO RODZINNE

Czy wiesz, że?

Wyrokiem z 28.2.2018 r. (I C 2206/12) Sąd Okręgowy w Toruniu zasądził od jednej z parafii na rzecz powódki kwotę 115 049,97 zł tytułem odszkodowania za niedopełnienie przez proboszcza tej parafii obowiązków, tj. nieprzekazania do Urzędu Stanu Cywilnego w wymaganym terminie zaświadczenia o złożeniu oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński. W wyniku tego zaniedbania małżeństwo zawarte przez powódkę nie wywołało skutków cywilnoprawnych, o czym dowiedziała się po śmierci męża, gdy okazało się, że nie może po nim dziedziczyć ani otrzymać renty.

CZĘŚĆ I. MAŁŻEŃSTWO

ROZDZIAŁ 1. ZAWARCIE MAŁŻEŃSTWA

Zgodnie z art. 1 KRO małżeństwo zostaje zawarte po łącznym spełnieniu czterech przesłanek.

PRZESŁANKI ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA

różnica płci

Związek małżeński jest związkiem **mężczyzny i kobiety**. Pary homoseksualne oraz osoby, które nie mają wykształconej płci (obojnactwo), nie mogą zawrzeć małżeństwa.

Kierownik USC ustala płeć nupturientów na podstawie przedstawionych mu **odpisów aktów urodzenia**. W razie wątpliwości ma on obowiązek zwrócić się do sądu o rozstrzygnięcie, czy małżeństwo może być zawarte (art. 5 KRO).

jednoczesna obecność przed kierownikiem USC lub osobą duchowną

Osoby zawierające związek małżeński muszą być **jednocześnie obecne przed kierownikiem USC albo przed kompetentną osobą duchowną kościoła lub związku wyznaniowego**.

Wyjątek stanowi w tym wypadku **dopuszczalność zawarcia związku małżeńskiego przez pełnomocnika**. Osoba, która nie ma możliwości osobistego uczestniczenia w ceremonii swego ślubu, może wystąpić do sądu o **zezwoleń na ustanowienie pełnomocnika**. Sąd z kolei może na to zezwolić jeżeli stwierdzi, że zaistniały ku temu ważne powody. Musi to być powód uniemożliwiający jednoczesne stawienie się w jakimkolwiek urzędzie, który w świetle zasad współżycia społecznego usprawiedliwia odstąpienie od obowiązku jednoczesnego stawienia się przyszłych małżonków.

Pełnomocnictwo do zawarcia związku małżeńskiego powinno być udzielone **na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym** i wymieniac osobę, z którą małżeństwo ma być zawarte.

Nupturienti mogą obecnie zawrzeć związek małżeński nie tylko wobec kierownika USC, lecz także wobec kompetentnej osoby duchownej Kościoła katolickiego i innych kościołów oraz związków wyznaniowych, co jest konsekwencją dopuszczenia w polskim prawie do zawierania małżeństw **w formie wyznaniowej ze skutkami dla prawa świeckiego**.

zgodne oświadczenia

Osoby zawierające związek małżeński muszą złożyć w tej kwestii **zgodne oświadczenia**. Zgodność oświadczeń oznacza, że muszą być one **tożsame pod względem treści**. Nie mogą zawierać zastrzeżeń zwłaszcza co do warunku i terminu.

Przebieg składania oświadczeń w sposób zapewniający ich zgodność szczegółowo określa art. 7 § 2 i 3 KRO.

sporządzenie aktu małżeństwa przez kierownika USC

Kierownik USC sporządza akt małżeństwa, w przypadku gdy mężczyzna i kobieta, zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła, oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu. Duchowny ma obowiązek w ciągu **5 dni** od dnia zawarcia małżeństwa przekazać zaświadczenie o tym zdarzeniu kierownikowi USC, a ten niezwłocznie sporządzić akt małżeństwa.

Ważne

Brak którejkolwiek z wymienionych przesłanek sprawia, że w świetle polskiego prawa związek małżeński w ogóle nie został zawarty (nigdy nie zaistniał), a pożycie między nupturientami jest pożyciem pozamałżeńskim.

W przypadku gdy – pomimo braku przesłanek zawarcia związku małżeńskiego – sporządzony został akt małżeństwa, ustalenie nieistnienia związku małżeńskiego może nastąpić jedynie **na mocy wyroku sądowego**.

Powództwo o ustalenie nieistnienia małżeństwa może wytoczyć każdy, kto ma w tym interes prawny. Właściwa jest droga procesu, jeżeli osoba występująca z odpowiednim żądaniem nie kwestionuje samego faktu zawarcia małżeństwa, a utrzymuje jedynie, że przy zawieraniu małżeństwa nie została spełniona jedna z przesłanek przewidzianych w art. 1 § 1 KRO.

Zawarcie małżeństwa prowadzi do powstania trwałego stosunku jednoczącego działania stron w sferze duchowej, cielesnej oraz gospodarczej. Jego konsekwencją są **prawnie doniosłe stosunki** rodzinne o charakterze majątkowym i niemajątkowym, dotyczące małżonków oraz ich potomstwa. W szczególności wynikają z niego prawa i obowiązki małżonków oraz ich potomstwa.

Jest to związek **prawnie uprzywilejowany**, w przeciwieństwie do konkubinatu, który jest związkiem niewywołującym bezpośrednich konsekwencji prawnorodzinnych i w efekcie nie wywołuje powstania żadnych praw i obowiązków uregulowanych w prawie rodzinnym.

Ważne

W zakresie stosunków majątkowych zawarcie małżeństwa co do zasady prowadzi do powstania tzw. małżeńskiej wspólności ustawowej.

ROZDZIAŁ 2. UNIEWAŻNIENIE MAŁŻEŃSTWA

Przyczyny unieważnienia zawartego związku małżeńskiego dzielą się na trzy grupy:

- ▶ przeszkody małżeńskie;
- ▶ wady składanych przez nupturientów oświadczeń o zawarciu małżeństwa;
- ▶ wady pełnomocnictwa do zawarcia małżeństwa.

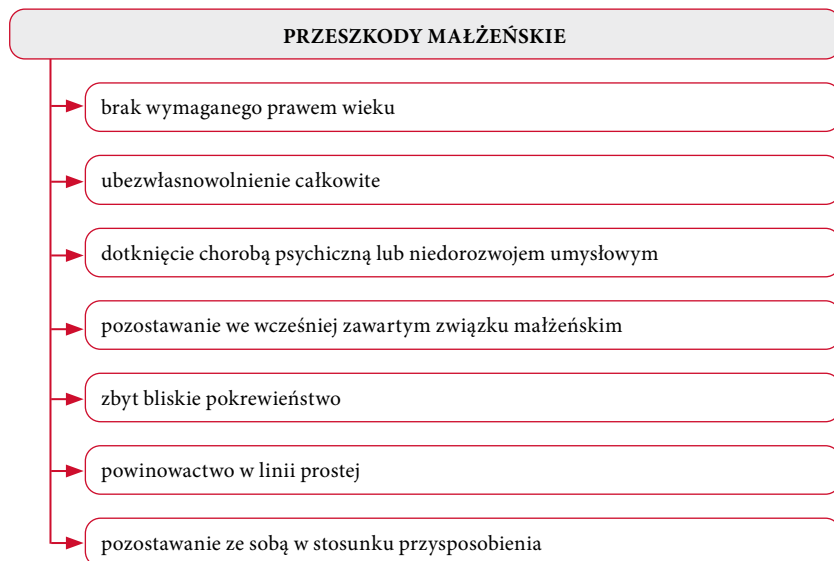
PRZESŁANKI UNIEWAŻNIENIA MAŁŻEŃSTWA

przeszkody małżeńskie (niedozwolone prawem cechy nupturientów i cechy zachodzącej między nimi relacji)	wady oświadczenia woli o zawarciu małżeństwa	wady pełnomocnictwa do zawarcia małżeństwa
art. 10–15 KRO	art. 15 ¹ KRO	art. 16 KRO
▶ zbyt niski wiek ▶ ubezwłasnowolnienie całkowite ▶ choroba psychiczna, upośledzenie umysłowe lub inne zaburzenia psychiczne zagrażające małżeństwu lub zdrowiu potomstwa	▶ znajdowanie się w stanie wyłączającym świadome wyrażenie woli ▶ działanie pod wpływem błędu co do tożsamości drugiej strony	▶ brak zezwolenia sądu na złożenie oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński przez pełnomocnika ▶ pełnomocnictwo było skutecznie odwołane lub nieważne

▶ pozostawanie we wcześniej zawartym związku małżeńskim ▶ łączące nupturientów pokrewieństwo w linii prostej lub zbyt bliskie pokrewieństwo w linii bocznej ▶ łączące nupturientów powinowactwo w linii prostej ▶ łącząca nupturientów więź adopcyjna	▶ działanie pod wpływem bezprawnej groźby drugiej strony lub osoby trzeciej jeżeli z okoliczności wynika, że składający oświadczenie mógł się obawiać, że jemu samemu lub innej osobie grozi poważne niebezpieczeństwo osobiste

Zawarcie małżeństwa pomimo istnienia któregokolwiek spośród wskazanych powyżej uchybień może doprowadzić do jego unieważnienia. Związek zawarty w ten sposób trwa jednak ze wszystkimi jego konsekwencjami **do momentu uprawomocnienia się wyroku sądu o unieważnieniu związku małżeńskiego**.

Małżeństwo może zostać unieważnione, jeżeli do jego zawarcia doszło pomimo istnienia tzw. przeszkód małżeńskich.

Osoby zawierające związek małżeński powinny mieć **ukończone 18 lat** (art. 10 KRO). W pierwotnym brzmieniu Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego obowiązywała regulacja zezwalająca na zawarcie związku małżeńskiego mężczyznom dopiero po ukończeniu 21. roku życia. Przepis ten został jednak zmieniony jako sprzeczny z konstytucyjną zasadą równości płci.

Ważne

Z ważnych powodów sąd może zezwolić na zawarcie związku małżeńskiego przez kobietę, która ukończyła lat 16, a z okoliczności wynika, że zawarcie małżeństwa będzie zgodne z dobrem założonej rodziny.

Przykład

Jako najczęstsze przykłady wskazujące na istnienie ważnych powodów podaje się:

- 1) urodzenie się dziecka ze stosunku stron zamierzonego małżeństwa,
- 2) ciążę wynikłą z takiego stosunku oraz
- 3) istniejący już międzystronami, od dłuższego czasu, co najmniej zaś od kilku miesięcy, trwały związek faktyczny, nasuwający poważne prawdopodobieństwo zajścia kobiety w ciążę.

Każdy z małżonków może żądać unieważnienia małżeństwa zawartego

- przez **mężczyznę**, który **nie ukończył 18 lat**
- przez **kobietę**, która **nie ukończyła 16 lat**
- przez **kobietę**, która **bez zezwolenia sądu** zawarła małżeństwo **po ukończeniu 16 lat, lecz przed ukończeniem 18 lat**

Z żądaniem unieważnienia zawartego związku z powodu nieosiągnięcia w chwili jego zawierania wymaganego prawem wieku może wystąpić także **prokurator**.

Jeżeli kobieta, która zawarła małżeństwo, jest w ciąży, wówczas kompetencja do wystąpienia z takim żądaniem przysługuje **tylko jej i prokuratorowi**. Zgodnie z art. 10 § 4 KRO, **jeżeli kobieta zaszła w ciążę, jej mąż nie może żądać unieważnienia małżeństwa z powodu braku przepisanego wieku**.